Jubilujúce mesto na pevnej skale

Slovo skala by si mohli dať do názvu mnohé mestá i celé oblasti Slovenska. Ba ak by sme porovnávali tvrdosť ich geologického podložia, potom by viacerým patril „oprávnenejšie“. Najvyšší bod Skalice je totiž ani nie dvesto metrov nad úrovňou morskej hladiny a polovica lužnej pôdy je zložená z čiernice a černozeme. No keďže sa inde nikto hlbšie nezahľadel pod svoje šľapaje, „skalnatý“ názov si osvojila jedine Skalica. Kým sa jej dostalo terajšie pomenovanie, v listinách sa spomínala ako Zakuleza, neskôr Zakolcha (po nemecky sa písala Skalitz).

Text: Dušan Mikolaj | Foto: autor a Igor Válek

Karner sv. Anny. Jedna z dominánt v strede mest

ARCHITEKTÚRU UCHOVALA I MATERIÁLNA NÚDZA

Ak ste sa dostali do tohto mesta (už tri desaťročia je okresným sídlom pre viac ako dvadsať obcí v severnej časti Záhoria) v tomto roku, zaiste vás upútalo, že oslavuje osemstoročnicu. Roku 1217 dostala Skalica z milosti uhorského kráľa Ľudovíta I. výsady opevniť sa hradbami, usporadúvať trhy. Skaličanov oslobodil od platenia daní i od tridsiatku, ktorý sa odvádzal z tovaru, a od mýta v celom kráľovstve. Tomuto predchádzali dlhé stáročia osídľovania územia nachádzajúceho sa v súčasnosti v neďalekom susedstve Moravy a Rakúska. Výskumy archeológov dokladajú prítomnosť osadníkov už počas mladšej doby kamennej. Centrum Skalice, podobne ako viacerých miest na rovine, železnica obchádza. Ba istou raritou je, že vlaky ťahané po jednokoľajnej trati zvyčajne motorovými lokomotívami zo Skalice (v cestovnom poriadku s prívlastkom na Slovensku) ďalej už nepokračujú, hoci pôvodná trať na moravské Sudoměřice meria iba zo tri kilometre. Pre návštevníka tento vlakový „odstup“ ponúka najprv nazretie do dvorov prízemných domov a pochôdzky bočnými uličkami, do ktorých sa pri východisku z centra neraz ani nedostane. Alebo podobné zákutia nadväzujúce na centrálne námestia a hlavné ulice nejedno naše mesto už ani nemá. Likvidovali ich v rokoch reálneho socializmu ako objekty biedy... Aj predstavitelia Skalice by azda konali podobne, keby mali vtedy bohatšiu mestskú pokladnicu. Tá sa však po tom, čo roku 1960 prestala byť sídlom okresu, napĺňala poskromnejšie. Bez nej si na miestach pod kalváriou či starodávnou rotundou žijú obyvatelia v obnovených domoch z minulého či toho predchádzajúceho storočia, zdedených po svojich predkoch. V jednom z nich je obchodík jedného z ďalekých slovenských vinárov Alojza Masaryka.

KOSTOLOV SŤA „V RÍME“

V centre stoja domy o jedno-dve poschodia vyššie, i tie boli stavané na mieru primeranú počtu občanov mesta (dnes ich v ňom žije okolo 15-tisíc). Do vôle sa môžete na mesto a jej bezprostredné okolie vynadívať z vŕška, na ktorom stojí Rotunda sv. Michala. Najstaršia architektonická pamiatka tam stála už v 11. storočí, jej prvá podoba sa niesla v ranorománskom štýle a vybudovali ju ako kostolík na hradisku, okolo ktorého pochovávali. Stáročiami ju viackrát prestavali. Kruhovú stavbu rozšírili o podkovovitú apsidu, na jej vonkajšej strane zostali stopy po dvoch románskych oknách. Keď Skalicu uznali za kráľovské mesto, „povýšili“ aj rotundu a murá-

Spolkový dom. Navrhol architekt Dušan Jurkovič

ri jej základné múry s rovnou strechou zdvihli nad úroveň hradieb mestského opevnenia. Objekt dostal ďalší charakteristický rys v polovici 17. storočia, keď ho zakryli kupolou s laternou. V susedstve sa vinie krížová cesta so štrnástimi murovanými zastaveniami. O postavenie kalvárie začiatkom 18. storočia na niekdajšom vale opevnenia stredovekého hrádku sa pričinili jezuiti. O sto rokov neskôr staršie súsošie nahradil kamenný kríž ukrižovaného so sochami sv. Márie a sv. Jána Evanjelistu. Pri päte kríža je socha kľačiacej Márie Magdalény. Z jedného i druhého miesta sa cez veže kostolov panoramaticky predostiera kresťanská minulosť. Hoci prívlastok Slovenského Ríma sa pripisuje Trnave, dosť sakrálnych stavieb má i Skalica. Dominantou námestia je pôvodne gotický farský Kostol sv. Michala s výnimočným súborom šiestich barokových cechových oltárov zasvätených ich patrónom. V gotickom štýle postavili Kostol Sedembolestnej Panny Márie, z pôvodných architektonických prvkov sa zachovala bohatá sieťová klenba presbytéria, v sakristii krížové klenby. Kostol Najsvätejšej Trojice, nazývaný i špitálsky, postavený evanjelikmi v polovici 17. storočia, prešiel do správy karmelitánov, ktorí ho rozšírili a nadstavali. Architektonický komplex dotvára priľahlý kláštor, v priestoroch ktorého sa od 19. storočia nachádza nemocnica. Dvojvežový Kostol sv. Františka Xaverského postavili v 18. storočí jezuiti a dnes je majetkom mesta, ktoré sa oň prikladne stará. Na začiatku desaťročia ho kompletne rekonštruovalo a zaradilo do siete cestovného ruchu. Keďže má výbornú akustiku, organizuje tu hudobné koncerty, umelecké a kultúrne podujatia.

Rotunda sv. Juraja. Skvost na najvyššom bode mesta

V majetku mesta je i Kostol sv. Pavla, pustovníka (bývalý paulínsky). Oba objekty majú neskorobarokový štýl, ten sa citlivo zachoval na exteriéri fasády i v interiéri toho druhého. V Kostolíku sv. Urbana slúžia slávnostnú omšu na sviatok patróna vinohradníkov, schádzajú sa majitelia vinohradov a pestovatelia vína.

ÚŽITKY KRÁĽOVSKEJ ZÁKLADINY

Skalica príslušnosť k starobylým slovenským mestám, ktoré sa v uplynulých storočiach hrdili prívlastkom slobodné kráľovské, pripomína sochou kráľa Ľudovíta I. priamo na centrálnom námestí. Ďalšie privilégiá dostalo mesto od Žigmunda Luxemburského a jeho nasledovníkov, takže od prvej polovice 15. storočia bolo významným strediskom hospodárskeho, duchovného a kultúrneho života. Skalica sa vyznačovala pestrosťou remeselníckych cechov a obchodovaním s výrobkami ich majstrov. Koncom 18. storočia sa rozvinulo najmä súkenníctvo, malo dobrú povesť v celom Uhorsku. Popri vinároch si osobitnú pozornosť vyslúžili od začiatku 19. storočia výrobcovia sladkých trdelníkov. Keď Slovenská republika prihlasovala do EÚ naše tradičné potravinárske výrobky, hodné na ochranné zemepisné označenie, ako prvý schválili práve kysnutý pekárenský výrobok.

DEJINY ZAĽUDNENÉ OSOBNOSŤAMI

Na centrálnom námestí Skalice minulosť pripomína Záhorské múzeum, v ktorom popri etnografických, remeselných dokladoch, kultúrnych a duchovných odkazoch je i galerijná kolekcia diel maliara Júliusa Koreszku. V Dome kultúry, navrhnutom Dušanom Jurkovičom, môžeme obdivovať i jeho interiérovú architektúru. Socha Daniela Gabriela Licharda pri evanjelickom kostole zosobňuje všestranne aktívneho národovca z čias štúrovských. Ulicu pomenovali aj po Jozefovi Antonovi Škarniclovi, ktorý prišiel do Skalice roku 1760 ako typograf a zakrátko tam rozvinul tlačiarenskú činnosť. Zoznam osobností, ktoré sa v Skalici narodili alebo v nej pôsobili,

Socha vinára. Zobrazuje už celkom záverečnú fázu pestovateľov hrozna

je pomerne dlhý. V 60. rokoch toho storočia žili v meste Jozef Ľudovít Holuby, Svetozár Hurban Vajanský. V minulom storočí napríklad maliar Gustáv Mallý, jazykovedec Ľudovít Novák, speváci Janko Blaho a František Krištof Veselý, politik a kňaz Ľudovít Okánik. Zo súčasníkov spomeňme hokejistu Žigmunda Pálffyho, spisovateľov Pavla Dinku (podrobnejšie na nasledujúcej dvojstrane) a Jozefa Špačeka alebo nedávno zomrelého hudobníka Mariána Vargu. ■